

קיצור תולדות האהבה / עדי קיסר

מערך שיעור

הקדמה

שירה של עדי קיסר "קיצור תולדות האהבה" מזמין למחשבה על הקשר הבין-דורי ומשבריו בחברת מהגרים. לצד השיר נשלב חומרי מקור אשר מאירים את אתגר יצירת השפה המשותפת בחברת מהגרים רבת תרבויות.

פתיחה

הקרינו את פריט המקור [רק אתמול עבדו קשה ובשלו כמו בזמנים של סבתא](#) והזמינו את התלמידים להתייחס לשאלות האלה:

- איזה מסר מבקשת הפרסומת להעביר?
- כיצד מוצגות בפרסומת הדמויות הנשיות?
- מה אומרת הפרסומת על סבתא? כיצד היא מתוארת?

בראשית שנות ה-60 החלה "אסם" לייצר ולשווק מוצר חדש שתכליתו להקל על חייה של עקרת הבית (שבשנות ה-60, כשהחל הפמיניזם לשגשג, בחרה אולי לפנות לחיי קריירה והגשמה אישית) – אבקת מרק המסייעת בהכנה קלה ומהירה של מרקים. הפרסומת מתארת את המרק כחלק ממסורת נמשכת ומסיפור משפחתי – המרק הטוב ביותר הוא בלי ספק זה של סבתא. אך אם

ב"זמנים של סבתא" היתה הכנת המרק מפרכת ומייגעת, כיום (אומרת הפרסומת) אפשר להכין מרק מעולה ללא שמץ טרחה, בשיטות מודרניות ולא בשיטות של סבתא.

שאלו את התלמידים:

- האם יש אצלכם במשפחה מאכלים או תבשילים מבית סבא וסבתא שעוברים מדור לדור? האם סוד הכנתם ידוע להוריתם? לכם? או שזה לא יוצא אף פעם כמו שסבא מכין/בדיוק בטעם של סבתא...?

מדברים

הזמינו את התלמידים לשתף בסיפורים על מסורות משפחתיות ועל הקשר עם סבא וסבתא:

- האם יש דברים מיוחדים שאתם עושים רק עם סבתא או עם סבא ולא עם ההורים?
- מה הופך את הקשר עם סבתא או סבא למשמעותי ומיוחד?
- האם אתם מרגישים שיש לכם שפה משותפת עם סבא וסבתא? האם התקשורת עמם קלה וקולחת או קשה ומשובשת?

לומדים

מודעת הפרסומת המאירת להפליא של "אסם" נוגעת במתח שבין המשכיות ושינוי במעבר בין הדורות. שירה של עדי קיסר [קיצור תולדות האהבה](#) אף הוא מזמין למחשבה על הקשר הבין-דורי. במשפטים ספורים מצליחה המשוררת לתפוס את הקושי ולאפיין את המשבר שפוקד חברות מהגרים.

קראו יחד את [השיר](#). במהלך השיחה תוכלו להתייחס לשאלות הבאות:

- מהם השינויים שמתארת המשוררת עם חילופי הדורות?
- כיצד מתארת המשוררת את התפוגגות השליטה בשפה התימנית? עקבו אחר השינוי ההדרגתי.
- מהו המחיר שגבתה חווית ההגירה על פי השיר?
- אילו תמורות, מעברים ושינויים התחוללו במשפחה שלכם?
- נסו להשלים על פי תבנית השיר את הסיפור המשפחתי שלכם (לא מוכרחים להתייחס דווקא לשפה שהתחלפה, אפשר להזכיר כל מיני מסורות משפחתיות ששרדו בין הדורות או כאלה שהתפוגגו):

_____ סבתא/סבא

_____ אמא/אבא

_____ אני

- מדוע לדעתכם בחרה המשוררת לקרוא לשיר "קיצור תולדות האהבה"? כיצד הוא מספר על אהבה?
- כיצד המשוררת מבטאת את אהבתה לסבתה, שאת שפתה אינה מבינה?
- לדעתכם, באיזו מידה אהבה וקשר יכולים להתגבר על מחסומים של שפה ופערי דורות? אפשר להתייחס גם לכך שזהו שיר ארס-פואטי, כלומר שיר המתבונן על אמנות השירה עצמה. הדוברת מספרת על המקורות מהם יונקים שירה: "וְאֵת כָּל מָה שֶׁלֹּא הִבְנִיתִי / וְאֵת כָּל מָה שֶׁלֹּא דִבַּרְתִּי / אֲנִי כּוֹתֶבֶת".
- עדי קיסר מרבה לכתוב ולספר על הכאב ותחושת החמצה שהיא חשה, מול הסבתא האהובה עימה לא יכלה לתקשר במלים (ראו, למשל, [כאן](#)).

מעניין לחשוב על כך שהאובדן שחוותה עדי קיסר – העדר השפה המשותפת והקשר המוחמץ, הבלתי שלם, עם סבתה – הופך להיות הכוח המניע את יצירתה. המלים שאין ביכולה להחליף עם סבתה הופכות להיות מלות שירה.

הסיפור הפרטי אותו מתארת עדי קיסר הוא חלק מן הסיפור הקולקטיבי, המשותף, של ישראל כחברת מהגרים. במשפחות רבות שפת האם של הילדים שנולדו בישראל לאחר הגירת הוריהם איננה "שפת האם" במובן המילולי, כלומר אינה שפתם הראשונה של הוריהם מבית.

מבט מקרוב

בראשית שנות המדינה נעשה מאמץ מיוחד להנחיל את השפה העברית.

הקרינו את פריט המקור [הלשון באה לברוא לב אחד לכל חלקי האומה](#).

שאלו את התלמידים:

- מה רואים בכרזה? האם אתם מזהים את תמונתו וחימתו של הדובר?
- מהו נושא הכרזה?
- למי הכרזה פונה?
- מה משמעות הציטוט בכרזה? מדוע תורגם (בתחתית) לספרדית וליידיש?

הכרזה מביאה מדברים שנשא המשורר חיים נחמן ביאליק בשנת 1917, בוועידה הראשונה של "אגודת חובבי שפת עבר". מראשיתה, ראתה הציונות בעברית נדבך חשוב ביצירתה של זהות לאומית משותפת, בדומה לתנועות לאומיות נוספות של המאה ה-19. הכרזה מגייסת את המשורר הלאומי (שלמעשה נפטר ב-1934, שנים רבות לפני גלי העלייה בשנות ה-50) למאמצי ההנחלה של השפה העברית למאות אלפי העולים שעלו לישראל בשנותיה הראשונות של המדינה.

• אילו תחושות ורגשות מעוררת אצלכם הכרזה?

• מי פירסם את הכרזה?

מול גל העלייה האדיר בשנות ה-50 של עולים מארצות מוצא שונות, היה המבצע להנחלת השפה העברית חלק ממאמץ חינוכי גדול למיזוג הגלויות ולעיצוב אומה עברית אחת. יחד עם זאת, כבר בשנות החמישים עוררה תפיסת "כור ההיתוך" אי-נחת. מבקריה האמינו כי יש לכבד מסורות ומנהגים שהביאו העולים מארצות מוצאם.

חשבו:

• מדוע יצירת שפה משותפת בחברת מהגרים היא נחוצה וחשובה?

• אילו מחירים כרוכים במאמץ לייצר שפה אחת ותרבות אחת עבור חברת מהגרים הטרוגנית?

• כיצד היתה נראית שיחה בין חיים נחמן ביאליק לעדי קיסר לו חי ביאליק בישראל כיום? נסו לדמיין מה יכולה להיות תשובתו של ביאליק לשיר של קיסר? וכיצד תגיב קיסר לדברים של ביאליק?

לשפה יש תפקיד ביצירת קשר, בבניית יחס של קרבה ואהבה. בעוד ביאליק מחפש אחר שפה משותפת בחברת מהגרים, שתשרה סולידריות ותודעת שותפות לאומית, עדי קיסר מתאבלת על אובדן שפת האם בתוך תהליך ההגירה ועל הניתוק בין הדורות.

מבט נוסף

הכרזה [למען ולמען ילדיך למד עברית](#) מבטאת אף היא את המאמץ להנחיל את השפה העברית לעולים בשנות ה-50. לימוד העברית מוצג בה כחובה לאומית אך גם כחובתו של אב עבור משפחתו. זהו פריט מקור מרתק ומכמיר לב, אשר קורא למחשבה על אתגר רכישת השפה ומשבר הקשר הבין-דורי בחברת מהגרים. הקרינו את הכרזה, וחלקו לתלמידים את דף ניתוח המקור. הקדישו מספר דקות לעבודה אישית או בזוגות, ולאחר מכן המשיכו לדון במליאה בשאלות האלה:

• אילו תחושות מעוררת הכרזה? אילו רגשות ומחשבות עולים כאשר מעמיקים להתבונן בה?

שימו לב לאמצעים הגרפיים – לצבעוניות של הכרזה, לקווי המתאר של הדמויות, תנוחות הגוף והבעות הפנים. בחנו כיצד מעוצבות דמותו של הגבר ודמותה של הילדה:

- תארו את היחס בין הילדה הקטנה לגבר המבוגר (יש לשער שהוא אביה) – האם יש ביניהם קרבה או מרחק? חיבה? דאגה?
- האם לדעתכם האב ובתו מצליחים לתקשר זה עם זה? מדוע?
- נסו לדמיין מה הם אומרים זה לזה – ובאיזו שפה...
- בדרך כלל הורים הם המצווים על ילדיהם להתמסר ללימודים, אולם כאן הבת מצווה על אביה "למד עברית" – מה מבטא היפוך התפקידים?

יוצרים

באתר החינמי [ווקי](#) אפשר לעצב בקלות אווטרם ולדבב אותן בשפות שונות. תחילה יש לבחור דמות, אחר כך ניתן לעצב את הדמות ומאפייני הרקע כרצונכם, ולבסוף אפשר לשים בפיה טקסט כתוב או מוקלט.

הנחו את התלמידים לעצב (לבד או בזוגות) דמות בהשראת השיר.

בחרו אחת מבין הדמויות הבאות. צרו אווטר עבור הדמות שבחרתם ונסחו עבורה משפט או שניים בהקשר לשיר שלמדנו:

- סבתה של עדי קיסר (עליה היא כותבת בשיר) – מה היא עשויה לומר לנכדתה?
- חיים נחמן ביאליק
- עדי קיסר – כיצד תגיב לציווי "למד עברית" או לדבריו של ביאליק?
- עולה חדש המתאמץ ללמוד עברית
- אני – מה הייתי רוצה לומר לסבא או לסבתא שלי?

עוד בנושא

נקנח עם [פרסומת נוספת של חברת "אסם"](#), אף היא משנות ה-60.

הקרינו את הפרסומת ושאלו:

- מה היחס שעולה בפרסומת הזו לריבוי ולמגוון שמאפיינים את חברת המהגרים הישראלית?
- איזו חלופה היא מציעה לאתוס "כור ההיתוך" שביקש להשרות אחידות ולאמץ שפה אחת?
- איך נראית בעיניכם החברה הישראלית כיום? האם יש בה מגוון של טעמים ותרבויות? האם יש לקבוצות השונות בה שפה משותפת?

ערך מוסף

ישראל היא חברת מהגרים, אליה נהרו עולים מכל קצווי עולם, בני תרבויות שונות ודוברי שפות שונות. בשנות המדינה הראשונות הושקעו מאמצים רבים בהנחלת השפה העברית לעולים, מתוך השקפה לאומית הרואה בחיוב יצירת שפה משותפת. אולם, כפי שרומזת המשוררת עדי קיסר, פרויקט התחייה של השפה העברית גבה מחיר מיחידים וממשפחות. האהבה, בחברת מהגרים, צריכה לדלג מעל מחסום של פערי שפה במעבר בין הדורות... כבר בשנות ה-50 היו שיצאו נגד המאמצים לעצב את החברה הישראלית כ"כור היתוך" בו מושלת אחידות תרבותית, וברבות השנים גברו הקולות המחייבים שונות, רב-קוליות ומגוון תרבותי.

לקריאה נוספת

["שחור על גבי שחור" – ספר ביכורים למשוררת עדי קיסר](#)

["שמש נצחית בראש צלול" – מאמר מאת עדי קיסר באתר "המקום הכי חם בגיהנום"](#)

["מלכה לב שחור" – ראיון עם עדי קיסר בידיעות אחרונות, יוני 2016](#)

[השמים נפל – אלי הירש כותב על ספרה השני של עדי קיסר](#)